

Handläggare
Bengtsson, Nela
Sandahl Fransson, Tove

Utredning av studieförbundet Ibn Rushds verksamhet i Huddinge

Innehållsförteckning

Utredning av studieförbundet Ibn Rushds verksamhet i Huddinge.....	1
Sammanfattning	2
Bakgrund.....	3
Kultur-och fritidsförvaltningens utredning.....	4
Utredningens frågeställningar.....	4
Kontakt med kommunens jurist.....	5
Metod och material	5
Avgränsning	5
Bidragssystem för studieförbunden i Huddinge kommun.....	5
Det övergripande bidragssystemet för studieförbunden.....	6
Sammanställning av möten och dialoger.	7
Ibn Rushd distrikt Stockholm-Uppsala	7
Medlemsföreningen Kutubs verksamhet.....	8
Folkbildningsrådet och studieförbunden	8
Ibn Rushds nationella slutrapport.....	10
Utredning av verksamheten i Huddinge.....	10
Förvaltningsövergripande samarbete	12
Kulturförvaltningen, Region Stockholm	12
Slutsats.....	13
Sammanfattning av den andra frågeställningen	13
Religiöst betonad verksamhet.....	14
Utredningens rekommendationer	15
Framtidsutblick	15
Slutord	17

Sammanfattning

Kultur-och fritidsförvaltningen har till följd av den nationella debatten kring Ibn Rushds verksamhet, felaktigheter i rapportering av verksamhet som upptäckts inom flera studieförbunds på Järva i Stockholm och förvaltningens omvärldsbevakning valt att närmare utreda Ibn Rushds lokala verksamhet som bedrivits i kommunen.

Utifrån ovanstående har förvaltningen i sin utredning utgått från följande frågeställningar:

- 1) Finns det oegentligheter gällande bidragets användning?
- 2) Finns det brister i studieförbundets tillämpning av HKF 8130 syfte med bidragsgivningen?

Förvaltningen har i utredningen fört dialog med relevanta aktörer så som Ibn Rushd distrikt Stockholm-Uppsala, Ibn Rushds kvalitetsavdelning nationellt, ABF Huddinge, kulturförvaltningen Region Stockholm, Länsbildningsförbundet, kulturförvaltningen Stockholm stad, Folkbildningsrådet samt fört en intern dialog med representanter för Trygghet och säkerhetssektionen samt kommunens utvecklingsledare för jämlikhetsfrågor. Förvaltningen har även inhämtat styrdokument från Folkbildningsrådet rörande bidragsgivningen, verksamhetssammanställning och styrdokument från studieförbundet.

Folkbildningsrådet begärde i oktober 2020 att samtliga studieförbund skulle genomföra en utökad särskild kontroll av studieförbundens verksamhet för åren 2017 till 2019. Rapporterna visar att nio av de tio studieförbunden stryker sammanlagt 1,9 procent av studiecirkelverksamheten för åren 2017–2019. Folkbildningsrådet sammanfattar att en betydande del av strykningarna som görs handlar om administrativa misstag, rapporteringsfel, okunskap och brister i verksamheten. I vissa fall har det uppdragats systematiskt utnyttjande av studieförbunden.

Studieförbundet Ibn Rushds slutrapport för den utökande särskilda internkontrollen av verksamhetsåren 2017–2019 leder till att 31 434 studietimmar för ovan nämnda år justeras vilket motsvarar 3 procent av verksamheten som rapporterats under samma period. Studieförbundet genomlyste 14 950 arrangemang vilket motsvarar 67 procent av de arrangemangen inrapporterade till Folkbildningsrådet mellan åren 2017–2019.

Studieförbundets slutrapport inkluderar även granskningen av den lokala verksamheten i Huddinge kommun, där medlemsföreningen Kutubs verksamhet bedömts som orimlig att genomföra i den mån som uppgetts och därmed styrkts samtliga inrapporterade verksamheter. Granskningen påpekar även brister i anordnarskapet hos studieförbundet på distriktsnivå. För Ibn Rushd distrikt Stockholm-Uppsala innebär det att de blir återbetalningsskyldiga till kultur- och fritidsförvaltningen i Huddinge kommun med 113 922 kr för 2018 och 124 587 kr för 2019. Under 2017 inrapporterades ingen verksamhet på kommunal nivå.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det har funnits oegentligheter gällande bidragets användning. Resultatet i utredningen visar att användningen av bidragsmedel, som under åren 2017–2019 utbetalats från kultur- och fritidsförvaltningen till Ibn Rushd, inte har varit rimlig utifrån antal samtidiga studiecirklar i medlemsföreningen Kutub:s lokal.

Däremot har det inte framkommit indikationer på brister i studieförbundets tillämpning av HKF 8130 syfte med bidragsgivningen. Förvaltningens utredning har tagit del av Ibn Rushds utökade granskning som undersökt huruvida studieförbundets medlemsföreningar har en demokratisk uppbyggd organisation som är i linje med Ibn Rushd värdegrund och stadsbidragsvillkoren, samt erhållit stöd i frågan från kommunstyrelsens förvaltning.

Bakgrund

Folkbildningsrådet gav under året 2019 Erik Amnå, professor i statskunskap, i uppdrag att undersöka studieförbundets Ibn Rushds verksamhet i förhållande till Folkbildningsrådets demokratikrav. Ibn Rushds lämplighet som bidragsmottagare har ifrågasatts av dagspress, politiker, opinionsbildare samt enskilda riksdagspartier. Kritikerna ifrågasatte vilka religiösa och/eller politiska syften studieförbundet har med sin verksamhet. Slutsatserna i den framtagna rapporten ”När tilliten prövas”¹ handlar om att studieförbundet har en betydelsefull roll som bidrar till att målen med folkbildningen delvis uppfylls. Men de handlar även om idémässiga svagheter och felsteg som är problematiska i förhållande till folkbildningsanslagets syften och villkor.

Till framgångarna hör att studieförbundet lyckats involvera människor med utländsk härkomst, låg utbildning och svag förankring på arbetsmarknaden. Men rapporten visar även att studieförbundet gjort folkbildningsmässiga övertramp genom att engagera föreläsare med demokratifientliga åsikter. Rapporten nämner tre större övergripande utmaningar som studieförbundet står inför. Den första rör ambitionen om att representera ett svensk muslimskt civilt samhälle, men som försvåras av de spänningar som finns mellan sunnimuslimer, shiamuslimer och sekulära muslimer. Den andra utmaningen rör att vissa teman aktivt undvikts, så som anti-semitism och homofobi. Den tredje är att makten över verksamheten är fördelad inom ett begränsande, mansdominerat nätverk.

Till följd av rapporten gav folkbildningsrådets Ibn Rushd i uppdrag att ta fram en åtgärdsplan² för att komma till rätta med de påtalade bristerna. Åtgärdsplanen godkändes av Folkbildningsrådets styrelse och innehåller åtgärder för att stärka demokratiska strukturerna, kompetensutveckling av anställda och förtroendevalda samt ökad transparens inom verksamheten.

Efter rapportens publicering skickade Folkbildningsrådet den 28 april 2020 ett förtydligande³ till kommuner, regioner och myndigheter där man förtydligar slutsatserna att studieförbundet bidrar till att stärka och utveckla demokratin, samt

¹ Amnå, *När tilliten prövas*, Folkbildningsrådet, 2019

² *Åtgärdsplan efter studien "När tilliten prövas"*, Ibn Rushd, 2020

³ *Brev angående Ibn Rushd till kommuner och regioner*, Folkbildningsrådet, 2020, Diarienummer 20/00365,

att Folkbildningsrådets bedömning är att de inte bryter mot folkbildningens demokrativillkor. Folkbildningsrådet menar därmed att rapportens innehåll och slutsatser inte bör leda till minskat eller indraget statsbidrag till studieförbundet.

Rapporten väckte uppmärksamhet och skapade viss oro att anti-demokratiska krafter kan gynnas och bedrivs med hjälp av skattebedriven verksamhet. Det kom även kritik av bidragssystemets former och det pekades på brister i den tillitsbaserade kontrollen av verksamheten.

Under sommaren 2020 uppdagades stora brister i inrapporterad verksamhet hos flertalet studieförbunds på Järva i Stockholm. Till följd av detta gavs Ibn Rushd samt övriga studieförbund i uppdrag av Folkbildningsrådet att under hösten granska den egna verksamheten. Enligt Folkbildningsrådet skulle detta leda till återbetalningar av statsbidrag men även att fusket i sig kunde leda till en skärpning av statsbidragsvillkoren för samtliga studieförbund.⁴

Kultur-och fritidsförvaltningens utredning

Efter att förvaltningen tagit del av ovan nämnda rapport ”När tilliten prövas”, Ibn Rushds åtgärdsplan samt Folkbildningsrådets brev till kommuner och regioner kontaktade förvaltningen Ibn Rushd på distriktsnivå för att efterfråga hur studieförbundet tillämpar åtgärdsplanen inom den lokala organisationen.

Förvaltningen fick svar från verksamhetschef och tf distriktschef som menade att den övergripande åtgärdsplanen inte innefattar konkreta förslag på kommun- eller distriktsnivå, men att den bidragit till att en organisationssekreterare anställdes med mer fokus på förberedelse av stämman, och tätare kontakt med medlemsorganisationerna. Även en pedagogisk utvecklare anställdes för att leda den interna kompetensutvecklingen och varje distrikt har även tillsatt en kvalitetshandläggare, för att säkerställa arbetet med åtgärdsplanen.

Till följd av den nationella debatten kring Ibn Rushds verksamhet, felaktigheter i rapportering av verksamhet som upptäckts inom flera studieförbunds på Järva i Stockholm och förvaltningens omvärldsbevakning har kultur- och fritidsförvaltningen valt att närmare utreda den lokala verksamheten som bedrivits i kommunen.

Utredningens frågeställningar

Utifrån ovanstående har förvaltningen i sin utredning utgått från följande frågeställningar:

- 3) Finns det oegentligheter gällande bidragets användning?
- 4) Finns det brister i studieförbundets tillämpning av HKF 8130⁵ syfte med bidragsgivningen?

⁴ www.folkbildningsradet.se, Studieförbundens verksamhet i Järva utreds.

⁵ *Regler för kommunens bidrag till studieförbundens lokala organisationer*, HKF 8130, Huddinge kommuns författningssamling, 2013.

Kontakt med kommunens jurist

Förvaltningen kontaktade kommunens jurist för att se över frågan om vad kommunen har rätt att utreda och granska utifrån kommunallagen samt den författning som reglerar Huddinge kommuns bidragsgivning till studieförbunden (HKF8130).

Enligt kommunallagen finns det egentligen inte finns några begränsningar av vad kommunen får utreda. En utredning torde dock ha sin utgångspunkt i att kontrollera huruvida den bidragsberättigade verksamheten uppfyller bidragets syften och ska-krav. Kultur- och fritidsnämnden får göra detta utifrån de handlingar som den sökande givit in samt andra handlingar som nämnden bestämmer. Den utredning som kultur- och fritidsnämnden genomför bör ha sin ram i de syften och villkor som HKF 8130 ställer upp och syfta till att säkerställa att verksamheten inte står i strid med bidragets syfte.

Metod och material

Kultur- och fritidsförvaltningen har i sin utredning fört dialog och haft möten med relevanta aktörer så som Ibn Rushd distrikt Stockholm-Uppsala, Ibn Rushds kvalitetsavdelning nationellt, ABF Huddinge, kulturförvaltningen Region Stockholm, Länsbildningsförbundet, kulturförvaltningen Stockholm stad, Folkbildningsrådet samt fört en intern dialog med representanter för Trygghet och säkerhetssektionen samt kommunens utvecklingsledare för jämlikhetsfrågor.

Förvaltningen har även hämtat in styrdokument från Folkbildningsrådet rörande bidragsgivningen, verksamhetssammanställning och styrdokument från studieförbundet, samt hur dessa har konkretiserats. Förvaltningen har även tagit del av Ibn Rushds egna utökade granskning på nationell nivå, vilken Folkbildningsrådet uppdragit åt studieförbunden att genomföra.

Avgränsning

Utredningens fokus är förvaltningens bidragsgivning. Utredningen har genomförts utifrån det mandat som förvaltningen har gentemot studieförbunden som regleras i HKF 8130 samt Folkbildningsrådets statsvillkorsbilaga 2020. Inhämtande av material har i viss mån begränsats av GDPR. Avgränsningar har även gjorts utifrån tidsaspekt och personaltillgång.

Utredningen omfattar inte den andra föreningen VISUK som är anknuten till ett annat studieförbund eller andra studieförbund.

Bidragssystem för studieförbunden i Huddinge kommun

I Huddinge kommun regleras bidragsgivningen till studieförbunden i HKF 8130, *Regler för kommunens bidrag till studieförbundens lokala organisationer*.⁶

Kommunens syfte med bidragsgivningen är enligt HKF 8130 att ge studieförbunden möjlighet att;

⁶ *Regler för kommunens bidrag till studieförbundens lokala organisationer*, HKF 8130, Huddinge kommuns författningssamling, 2013.

- i demokratiska former bedriva och främja folkbildning och kulturverksamhet av god kvalitet i kommunen.
- främja en verksamhet som gör det möjligt för kvinnor och män att påverka sin livssituation och som skapar engagemang för att delta i samhällsutvecklingen
- stärka och utveckla demokratin
- bredda kulturintresset i samhället, öka delaktigheten i kulturlivet samt främja kulturupplevelser och eget skapande.

De allmänna bestämmelserna inom reglementet förordar att bidraget kan betalas ut till studieförbund verksamma inom Huddinge kommun vars centrala organisation godkänts för erhållande av statsanslag av Folkbildningsrådet. Studieförbunden ska även årligen lämna in aktuella föreningsuppgifter tillsammans med verksamhetsberättelse, ekonomisk redovisning och revisionsberättelse från föregående verksamhetsår, årsmötesprotokoll från innevarande år samt intyg om medgivande om granskning av räkenskaper.

Enligt reglementets bestämmelser angående kontroll Studieförbunden är skyldiga att anmäla sådana väsentliga förändringar i organisationen eller i verksamheten som kan påverka förutsättningarna för att få bidrag. Om oriktiga uppgifter lämnas i ansökan om bidrag kan nämnden besluta att studieförbundet blir återbetalningsskyldig och/eller avstängs från bidrag under viss tid.

Kommunen har fyra olika bidragsanslag till studieförbunden, Grundbidrag, Riktat bidrag, Bidrag till arrangemang samt Bidrag till fritidsaktiviteter för personer med funktionsnedsättning. De tre sistnämnda är bedömningsbidrag medan Grundbidraget baseras på respektive genomförda redovisande studietimmar föregående år, som inhämtas från Statistiska Centralbyrån, SCB.

Det övergripande bidragssystemet för studieförbunden

De 10 av Folkbildningsrådet godkända studieförbunden i Sverige finansieras främst av statliga, regionala och kommunala bidrag. Folkbildningsrådet fördelar statliga medel till studieförbunden utifrån årligt framtagna statsbidragsvillkor, vilka beskriver bidragens syfte, mål, villkor och dess uppföljning.⁷

För att få ta emot statsbidrag måste ett studieförbund leva upp till Folkbildningsrådets villkor för statsbidrag samt använda bidraget i linje med statens syfte med att stödja folkbildningen. Det är folkbildningsrådets styrelse som beslutar om att godkänna en ansökan om att bli studieförbund samt erhålla bidrag utifrån styrelsens riktlinjer.⁸

Övergripande följer den regionala och kommunala bidragsgivningen de statliga syftena om att studieförbundens verksamhet ska stärka och utveckla demokratin, bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald av människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen, bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället samt bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

⁷ Statsbidragsvillkor studieförbund 2021, Folkbildningsrådet 2021

⁸ <https://www.folkbildningsradet.se/om-studieforbund/statsbidrag/>

Uppföljningen av den bidragsstödda verksamheten är tillitsbaserad och bygger på att studieförbunden själva ska kontrollera och kvalitetssäkra sin verksamhet samt säkra att bidragen används för det som stipuleras i statsbidragsvillkoren och att det som rapporteras är korrekt. Bidragsgivarens ansvar är att följa upp studieförbundens egna internkontroll samt säkerställa att den utförs så att felaktigheter så långt möjligt förebyggs, upptäcks och rättas till.

Sammanställning av möten och dialoger.

Ibn Rushd distrikt Stockholm-Uppsala

För att följa upp den verksamhet som studieförbundet bedriver på kommunal nivå inhämtade förvaltningen en sammanställning av studieförbundets verksamhet 2019, innehållandes antalet studiecirkel och kulturprogram uppdelat på Ibn Rushd respektive medlemsföreningen Kutub. Föreningen är inte registrerad i kommunens föreningsregister men bedriver verksamheten i en lokal på Bäckgårdsvägen 29 i Vårby Gård.

Förvaltningen uppmärksammade rubriceringarna i medlemsföreningens Kutubs kulturprogram, som är starkt kopplade till religiösa teman. Rubriceringarnas språkliga uppbyggnad påminner om direktöversättningar från arabiskan så som: ”De islamiska högtiderna”, ” Vad de tre helga månaderna innebär inom islam”, ”Sociala plikter enligt Islam”. Kulturprogrammen är exkluderade förvaltningens grundbidrag till studieförbunden. Förvaltningen fördelar enligt HKF 8130 enbart inrapporterade studiecirkel till SCB. Gällande studiecirkelverksamheten uppger Ibn Rushd att de ställer krav på minst sju deltagare, enligt Folkbildningsrådet är krav om minst tre deltagare. Detta är en åtgärd från Studieförbundet att undgå ”timjakt”.

Vidare fördes diskussioner om hur Studieförbundet själva ser på den verksamhet som medlemsföreningen Kutub anordnar inom ramen för Kulturprogrammen. Förklaringen ligger i att Ibn Rushd verkar inom fyra verksamhetsområden: livsåskådning, demokrati, kultur samt människa och natur. Religiösa gudstjänster, bön, förberedelser inför bön räknas inte som bidragsberättigade. Ibn Rushd påpekar att verksamheten ska bidra till att skapa dialog, kunskapsinhämtning om religionen och andras livsåskådning samt träna kritiskt tänkande och reflektera kring religiösa texter. Ibn Rushd förklarar att medlemsföreningarna är fria att själva välja tematiken inom ramen för Kulturprogrammen som definieras i Folkbildningsrådets Statsbidragsvillkor studieförbund 2021 § 4.3.3 Kulturprogram. De förklarar även att vid planering av kulturprogrammen ska föreningarna säkerställa att medverkande inte uttryckt hat, hot, förespråk våld eller uttryckt åsikter som strider mot Ibn Rushds värdegrund.

Ibn Rushd uppger till kultur- och fritidsförvaltningen att dom granskar mellan 20–30 procent av den rapporterade verksamheten, för att säkerställa att de inte inrapporterar verksamhet som inte uppfyller kraven. Detta att jämföra med Folkbildningsrådets krav på 5 procent. Den interna granskningen innehåller bland annat kontroll av närvarolistor, telefonintervjuer med deltagare och ekonomiska kontroller. De interna styrdokumenterna som då tillämpas är ”Checklista för Ibn Rushds kvalitetsredovisning” och ”Checklista för etik-och gränsdragning”.

Möte med Ibn Rushd

Den 22 oktober besökte förvaltningen Ibn Rushds distriktskontor i Rinkeby, för att reda ut och få bättre insyn kring Ibn Rushds interna riktlinjer, tillämpning och uppföljning. Mötet hölls med distriktschefen och distriktets kvalitetshandläggare. Studieförbundet uppvisade bland annat dokumenten ”Riktlinjer för rapportering av Ibn Rushd studieförbundsverksamhet 2020”, ”Att starta samarbete med en ny förening”, ”Checklista för etik-och gränsdragning”, ”Checklista för Rimlighetsbedömning” och ”Rutin för egen utredning”. Studieförbundet förklarar att de tillämpar dokumenten i dialog med medlemsföreningen, följer upp att medlemsföreningen i sin tur tillämpar checklistorna i verksamhetsplaneringen samt i regel har avstämningar två gånger årligen.

Medlemsföreningen Kutubs verksamhet

Föreningen Kutubs verksamhet bedrivs i en lokal på Bäckgårdsvägen 29 i Vårby Gård. Dessa lokaler hyr Vårby Gård Islamiska ungdoms -och kulturförening, VISUK av hyresvärden Hembla. Kutub betalar i sin tur hyra till VISUK enligt en hyresöverenskommelse föreningarna emellan. VISUK är en registrerad förening i kommunens föreningsregister samt erhåller hyresbidrag på delar av hyreskostnaderna. VISUK är en medlemsförening till ABF Huddinge.

Under tiden för utredningen (hösten 2020) anordnade ABF och Ibn Rushd ett gemensamt möte med de båda föreningarna, varpå Kutub inte deltog. Studieförbunden har tillsammans jämfört båda medlemsföreningars deltagarlistor, varpå inga krockar återfanns. Dock fanns det krockar i mötestiderna, vilket visar på att båda föreningarna har anordnat kulturprogram och studiecirkelar i lokalen under samma tider.

Ibn Rushd har efter kontrollen tillsammans med ABF Huddinge ifrågasatt rimligheten i att studiecirkelar och kulturprogram har genomförts i lokalen parallellt. Kutub har inte heller informerat studieförbundet om att även VISUK bedriver verksamhet i lokalerna på Bäckgårdsvägen 29.

Folkbildningsrådet och studieförbunden

Enligt Folkbildningsrådets statsbidragsvillkor för studieförbunden 2021 § 6. Uppföljning av stadsbidrag, åligger det studieförbunden att kontrollera och kvalitetssäkra sin verksamhet och därmed påvisa att verksamheten uppfyller de krav som ställs i förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen. Folkbildningsrådets uppgift är att säkerställa att studieförbunden utför den egna kontrollen genom att göra uppföljningar och sammanställningar i en uppföljningsrapport per studieförbund.

Enligt Statsbidragsvillkor 2021 §8.6.2 Särskild kontroll ska minst 5 procent av den verksamhet som rapporteras som underlag för stadsbidrag kontrolleras.

Under hösten 2020 fattade Folkbildningsrådet beslut om en rad åtgärder för att få klarhet i vad som hänt, rätta till de felaktigheter som redan skett, och för att motverka att liknande saker händer igen.⁹ Detta görs genom att:

⁹ www.folkbildningsrådet.se, Granskning av studieförbundens verksamhet

- Folkbildningsrådet skärper statsbidragsvillkoren för studieförbunden. Ett viktigt förtydligande är att antalet bidragsberättigade studietimmar per person (deltagare och ledare) är max 480 studietimmar på ett år. Dessutom finns det förtydliganden kring kvalitetsarbetet i olika skrivningar.
- Folkbildningsrådet utökar sin egen uppföljning och kontroll av utbetalt bidrag. Under 2021 kommer därför Folkbildningsrådets kansli förstärkas med flera tjänster med fokus på att följa upp bidragen och hantera avvikelseärenden.
- Folkbildningsrådet gav studieförbunden i uppdrag att genomföra en fördjupad granskning av verksamheten. Den inlämnades till Folkbildningsrådet i januari 2021. Utifrån det underlaget fastställer Folkbildningsrådets styrelse hur mycket respektive studieförbund ska betala tillbaka av statsbidraget för 2020.

Folkbildningsrådets utökande särskilda kontroll av studieförbunden verksamhet

Folkbildningsrådet begärde i oktober 2020 att samtliga studieförbund skulle genomföra en utökad särskild kontroll av verksamhet för åren 2017 till 2019. Den särskilda kontrollen skulle genomföras utifrån tidigare identifierade riskområden där följande situationer har förekommit inom verksamheten:

- Enskilda personer har haft ett ovanligt högt deltagande i verksamheten.
- Enskilda deltagare har deltagit i mer än ett studieförbunds verksamhet under samma år.
- Studieförbundet har gjort omfattande utbetalningar av kostnadsersättningar till en samarbetspartner.
- En enskild verksamhetsutvecklare på studieförbundet har haft ansvar för stora verksamhetsvolymmer

Samtliga studieförbund redovisade i januari 2021 resultaten från granskningen av den egna verksamheten. Rapporterna visar att nio av de tio studieförbunden stryker sammanlagt 1,9 procent av studiecirkelverksamheten för åren 2017–2019. Folkbildningsrådet sammanfattar att en betydande del av strykningarna som görs handlar om administrativa misstag, rapporteringsfel, okunskap och brister i verksamheten. I vissa fall har det uppdragats systematiskt utnyttjande av studieförbunden.

Folkbildningsrådet inleder i dagsläget sitt arbete med att analysera rapporterna och därefter besluta om eventuella ytterligare åtgärder. Under februari 2021 ska Folkbildningsrådets styrelse besluta om hur mycket respektive studieförbund ska återbetala av erhållet statsbidrag.

Metod för den särskilda genomförda kontrollen

De metoder som används utgår från Folkbildningsrådets direktiv ”Begäran om utökad särskild kontroll” samt ”Förtydligande av Begäran om utökad särskild kontroll”. Huvudansvaret för genomförandet hade förbundskansliet, kvalitetsavdelningen och ekonomiavdelningen. På distriktsnivå deltog distriktschefer och kvalitetshandläggare. Beslut om justeringar av inrapporterad verksamhet togs av förbundsstyrelsen.

Samtliga arrangemang i urvalet granskades genom det gemensamma inrapporteringsystemet för studieförbunden. Flertalet frågeställningar har ställts och granskning har genomförts gällande underlag för kostnadsersättningar, dokumentation så som registreringsbevis, samverksavtal, årsmötesprotokoll samt om medlemsföreningarna har en demokratisk uppbyggd organisation som är i linje med Ibn Rushd värdegrund och stadsbidragsvillkoren.

Verksamheten har bland annat granskats utifrån frågeställningar så som ”Är arrangemanget bidragsberättigat”, ”Är deltagarlistorna rätt i fyllda”, ”Finns en godkänd studieplan”? huruvida studiecirkelledare uppfyller villkoren så som ”Har de genomgått ledarintroduktion”, ”Ansvarar cirkelledaren för ett rimligt antal arrangemang”, ”Har cirkelledaren signerat arrangemanget enligt riktlinjer för digital rapportering”? Granskningen har även kontrollerat om deltagarna uppfyller villkoren, om det förekommer dubbelrapportering, om deras närvaro är rimlig samt om de deltar i ett rimligt antal arrangemang.

Ibn Rushds nationella slutrapport

Studieförbundets slutrapport för den utökande särskilda internkontrollen av verksamhetsåren 2017–2019 skickades in till Folkbildningsrådet under januari 2021. I slutrapporten har Ibn Rushd genomlyst 14 950 arrangemang vilket motsvarar 67 procent av de arrangemangen inrapporterade till Folkbildningsrådet mellan åren 2017–2019. Studieförbundet inrapporterar att enstaka verksamheter uppvisar brister som leder till att 31 434 studietimmar för ovannämnda år justeras vilket motsvarar 3 procent av verksamheten som rapporterats under samma period. Verksamheter som inrapporterats till fler studieförbund är den främsta anledningen. Dubbelrapporteringen har lett till att fyra olika föreningssamarbeten avslutas. Orsaken identifieras som brist i anordnarskap¹⁰ och dialog mellan studieförbunden på lokalnivå, samt okunskap hos samverkansparterna kombinerat med en drivkraft att finansiera sin förening.

Utredning av verksamheten i Huddinge

I Ibn Rushds nationella rapport omnämns den utredning som pågått av verksamheten i Huddinge. Där beskrivs hur en samarbetsförening varit aktiv i samma lokaler som en annan förening som samverkar med ett annat studieförbund. Utredningen visar inte på dubbelrapportering av deltagare. Verksamheterna har olika ledare och olika deltagare. Men den totala volymen som föreningarna tillsammans inrapporterat i vissa perioder har bedömts som orimliga att genomföra utifrån lokalernas storlek. Av den anledningen beslutar Ibn Rushd att justera all verksamhet som bedrivits av medlemsföreningen mellan åren 2017–2019. Justeringen utgör 40 procent av den totala timvolymen som justerats inom distriktet Stockholm-Uppsala.

Kultur-och fritidsförvaltningen har erhållit en redovisning av distriktschef, som efter den med ABF Huddinge genomförda kontrollen av verksamheten, besökt lokalen på Bäckgårdsvägen 29 i Huddinge och där träffat Kutubs styrelse. Under besöket gjordes en gemensam bedömning av att lokalen, som består av totalt 4

¹⁰ Statsbidragsvillkor studieförbund 2021, Folkbildningsrådet 2021, §4.1 Anordnarskap

rum kan härbärgera totalt 6 studiecirkelar samtidigt. Som mest har föreningarna tillsammans inrapporterat 9 studiecirkelar samtidigt. Medlemsföreningen menar att felaktig rapportering beror på administrativa fel vid tidsrapporteringen. Studieförbundet påtalar dock att de behöver utgå från inrapporterad verksamhet som inkommit i inrapporteringsystemet. Utifrån samkörningen av föreningarnas verksamhet samt besöket i lokalen gjorde studieförbundet bedömningen att helt justera all verksamhet till följd av att antalet personer som uppgetts vistas i lokalen samtidigt bedöms som orimliga.

Kvalitetsavdelningen på nationell nivå tog det slutgiltiga beslutet att justera Kutubs samtliga verksamheter från rapporteringen 2017–2019 utifrån bedömningen att det utöver volym och tid så påpekas att distriktet brustit att säkerställa anordnarskapet¹¹ samt uppföljningen av verksamheten, vilket innebär att distriktet brustit att vara aktiv i föreningens planering, utföra stickprovskontroller och regelbundna besök.

I den nationella rapporten har Ibn Rushd distrikt Stockholm- Uppsala även strukit två kulturprogram från verksamheten i Kvinnornas bildningshus i Flemingsberg. Anledningen är enligt distriktschefen felrapportering, då arrangemanget har rapporterats i en annan kommun än Huddinge. Detta berör dock inte bidragsgivningen från kultur- och fritidsförvaltningen i och med att grundbidraget endast fördelas till studiecirkelverksamhet och inte till kulturprogram.

Vad innebär justerade timmar 2017–2019 för Huddinge kommun

Kultur- och fritidsförvaltningen har för åren 2017-2019 fördelat grundbidrag till Ibn Rushd med 0 kr för 2017 års verksamhet då studieförbundet inte rapporterade någon verksamhet det året, 113 922 kr för 2018 års verksamhet och 154 816 kr för 2019. Detta bidrag baseras enligt kommunens regelverk¹² på det antal studiecirkeltimmar som studieförbunden årligen rapporterar in till Folkbildningsrådet/SCB. Totalt rapporterade Ibn Rushd in 3788 timmar 2018 och 4891 timmar 2019. Höjningen beror på att studieförbundet startade upp verksamheten Kvinnornas bildningshus i Flemingsberg.

Enligt justeringsblanketten till Ibn Rushds nationella slutrapport¹³ stryker studieförbundet totalt 3788 inrapporterade studiecirkeltimmar för 2018 och 3936 st timmar för 2019. För Ibn Rushd distrikt Stockholm-Uppsala innebär det att de blir återbetalningsskyldiga till kultur- och fritidsförvaltningen i Huddinge kommun med 113 922 kr för 2018 och 124 587 kr för 2019.

Ibn Rushds distriktsstyrelse ska besluta om huruvida Kutub ska utelutats som medlemsförening eller om studieförbundet ska fortsätta samarbeta med föreningen. I det senare fallet kommer Kutub få en straffperiod på 6 månader då ingen rapportering av timmar får ske samt att de tillsammans med Ibn Rushd ska anta en handlingsplan där verksamheten följs upp på en mer noggrann nivå.

¹¹ Statsbidragsvillkor studieförbund 2021, Folkbildningsrådet 2021, §4.1 Anordnarskap

¹² Regler för kommunens bidrag till studieförbundens lokala organisationer, HKF 8130, Huddinge kommuns författningssamling, 2013.

¹³ Justeringsblankett 2017-2019 – utökad särskild kontroll, Ibn Rushd studieförbund, 2021

Förvaltningsövergripande samarbete

Under utredningens gång har förvaltningen haft tät dialog med Trygghets- och säkerhetssektionen samt kommunens utvecklingsledare för jämlikhet, vilka vidare utrett frågan huruvida icke demokratisk verksamhet har bedrivits inom studieförbundet och dess medlemsförenings verksamhet i Huddinge.

Utvecklingsledare för jämlikhet etablerade kontakt med relevanta myndigheter. Myndigheterna som identifierades var Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) och Center mot våldsbejakande extremism (CVE).

Utifrån dialog med berörda myndigheter och kultur- och fritidsförvaltningen identifierade kommunstyrelseförvaltningen strategiska utgångspunkter för att säkerställa en rättssäker hantering av ärendet:

1. Fokusera på att utreda medlemsföreningen till studieförbundet.
2. Skilja på demokratisk och eventuellt icke-demokratisk verksamhet.
3. Anlägga ett icke-polariserande förhållningssätt och ta hänsyn till svenska muslimers utsatthet i Sverige.
4. Erkänna Ibn Rushd som en viktig lokal samverkansaktör för att nå målgrupper i kommunen som kommunen själv har svårt att nå.

För att utreda om det fanns en koppling mellan de aktuella aktörerna och våldsbejakande extremistiska grupperingar använde Trygghets- och säkerhetssektionen de befintliga samverkansstrukturerna där en kontakt mellan kommunens samordnare och lokalpolisen togs. I denna utredning framkom det inga tecken på lokala kopplingar mellan aktuella aktörer och våldsbejakande extremistiska grupperingar. För att undersöka medlemsföreningens intentioner att utöva religiös verksamhet utgick utvecklingsledare för jämlikhet från STT:s rekommendation att kontakta Kammarkollegiet. Enligt Kammarkollegiet har medlemsföreningen inte ansökt om att bli ett registrerat trossamfund.

Kulturförvaltningen, Region Stockholm

Kultur- och fritidsförvaltningen hade i maj 2020 kontakt med kulturförvaltningen Region Stockholm, vilka fördelar regionalt stöd till studieförbunden på distriktsnivå. Enligt svar från kulturförvaltningen sågs det faktum att Folkbildningsrådet efter rapporten fortsatt ansåg Ibn Rushd vara godkänt som studieförbund utifrån statens syften med bidragsgivningen, som en förutsättning för Region Stockholm att fortsatt att fördela stöd till studieförbundet. Vidare menar regionen att det var ytterligare en trygghetsfaktor att Ibn Rushd tagit den kritik som rapporten fört fram på allvar och att Folkbildningsrådet är nöjda med den åtgärdsplan de tagit fram. De hänvisar även till det förtydligande som Folkbildningsrådet skickat ut till samtliga regioner och kommuner i landet, vilket tydliggör att Erik Amnås utrednings slutsatser är att Ibn Rushd inte bryter mot Folkbildningsrådets demokrativillkor och att Folkbildningsrådet beklagar om rapporten i vissa fall feltolkas och används som argument för att minska eller helt dra in bidrag till studieförbundet Ibn Rushd.

Vid denna tidpunkt kände inte kulturförvaltningen till om någon kommun i regionen hade minskat eller dragit in på stödet med hänvisning till Erik Amnås utredning åt Folkbildningsrådet.

Under hösten 2021 fick dock kulturförvaltningen i uppdrag av sin nämnd att genomföra en översyn av möjligheten till ökade kvalitativa bedömningsgrunder i stödet till studieförbundens distriktsorganisationer i Region Stockholm.

Kulturförvaltningen avser därför att under våren 2021 tillsätta en utredning i syfte att undersöka hur de kvalitativa grunderna för bedömningen i bidragsgivningen till studieförbundens distriktsorganisationer i Region Stockholm skulle kunna öka samt lämna rekommendationer om en framtida regional fördelningsmodell för Region Stockholm.¹⁴

Slutsats

Utredningen har utgått från följande frågeställningar:

- 1) Finns det oegentligheter gällande bidragets användning?
- 2) Finns det brister i studieförbundets tillämpning av HKF 8130 syfte med bidragsgivningen?

Sammanfattning av den första frågeställningen

Sammanfattningsvis kan konstateras att det har funnits oegentligheter gällande bidragets användning. Resultatet i utredningen visar att användningen av bidragsmedel, som utbetalts under åren 2017–2019 till Ibn Rushd, inte har varit rimlig utifrån antal samtidiga studiecirkel i medlemsföreningen Kutubs lokal. En viss del av de inrapporterade studiecirkelarna bedöms således ha varit orimliga att genomföra i den mån de har inrapporterats. Därför justerar Ibn Rushd samtliga studiecirkeltimmar för Kutub under 2017–2019. Utredningen visar även att Ibn Rushd distrikt Stockholm-Uppsala har brutit i sitt anordnarskap gentemot medlemsföreningen.

Förvaltningen anser det utöver ovanstående vara anmärkningsvärt att de två föreningarna som bedriver verksamhet i lokalen på Bäckgårdsvägen 29, inte varit transparenta med informationen gentemot respektive studieförbund, om vilka som bedriver verksamhet i lokalen. Samnyttjande av lokaler bryter inte mot något regelverk, men det kan vid utebliven insyn möjliggöra för medlemsföreningar att rapportera in en hög andel studiecirkeltimmar, vilket i det här sammanhanget bedöms vara fallet.

De aviserade strykningarna av Kutubs verksamhet kommer innebära ett led av återbetalningar av erhållet bidrag. Kutub blir återbetalningsskyldiga till Ibn Rushd, som i sin tur blir återbetalningsskyldiga till Folkbildningsrådet, Region Stockholm samt Huddinge kommun. För Huddinges del handlar det om att Ibn Rushd distrikt Stockholm-Uppsala ska återbetala 113 922 kr för 2018 och 124 587 kr för 2019.

Sammanfattning av den andra frågeställningen

Sammanfattningsvis kan konstateras att det inte framkommit brister i studieförbundets tillämpning av HKF 8130 syfte med bidragsgivningen.

I den utökade granskningen och kontrollen av Ibn Rushd har det undersökts huruvida verksamheten har en demokratisk uppbyggd organisation som är i linje

¹⁴ e-post 200506 och 210201

med Ibn Rushd värdegrund och stadsbidragsvillkoren. Där har ingen verksamhet i Huddinge särskilt uppmärksammats. Ibn Rushd säkerställer att verksamheten och dess ledare agerar i linje med bidragets syfte genom att utgå från kvalitetschecklistor för samtliga föreläsare, samt ser till att alla studiecirkelledare går en cirkelledarutbildning vilken bland annat går igenom statens syfte, Folkbildningsrådets krav och riktlinjer samt studieförbundets interna riktlinjer.

I det stöd som utredningen har fått från kommunstyrelsens förvaltning har inte heller något eller någon uppmärksammats utifrån ickedemokratiska aspekter. För att utreda om det fanns en koppling mellan de aktuella aktörerna och våldsbejakande extremistiska grupperingar använde Trygghets- och säkerhetssektionen de befintliga samverkansstrukturerna där en kontakt mellan kommunens samordnare och lokalpolisen togs. I denna utredning framkom det inga tecken på lokala kopplingar mellan aktuella aktörer och våldsbejakande extremistiska grupperingar.

Slutsatserna är baserade på den information som är känd vid tidpunkten av utredningens färdigställande.

Religiöst betonad verksamhet

Frågan huruvida kommunala bidragsmedel kan fördelas till religiöst betonad verksamhet är inte helt enkel. I nuvarande bidragsreglementen¹⁵ finns inga skrivningar som går att tillämpa på religiös verksamhet, varför det alltså är möjligt att fördela bidrag till sådan verksamhet så länge den faller inom bidragsgivningens syften och riktlinjer. Dock faller inte verksamhetsformer som bön och gudstjänster inom folkbildningens ramar, vilket innebär att Huddinges kommunala bidrag till studieförbunden inte kan fördelas till just det. Däremot kan exempelvis läsning av religiösa texter eller konserter med religiöst innehåll falla inom bidragsberättigad verksamhet.

Enligt Förordning (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen är studiecirkeln grunden för verksamheten hos studieförbunden. Definitionen av en studiecirkel är enligt Folkbildningsrådet en grupp av människor som planmässigt bedriver studier och gemensamt söker kunskap utifrån sina behov och intressen. Studieförbunden bedriver även kulturprogram vilka ska ge kulturupplevelser genom föreläsning, sång/musik och dramatisk framställning, film/foto/bild, dans, utställning, litteratur, konst/konsthantverk eller tvärkulturell verksamhet som framförs inför eller tillsammans med deltagare.¹⁶ Det är i sammanhanget viktigt att påpeka att flera studieförbund har religiösa medlemsföreningar som ingår i trossamfund. Det gäller främst Bilda som organiserar frikyrkor och Katolska kyrkan och Sensus som är Svenska kyrkans studieförbund.

¹⁵ *Regler för kommunens bidrag till studieförbundens lokala organisationer*, HKF 8130, Huddinge kommuns författningssamling, 2013.

¹⁶ www.folkbildningsradet.se, Verksamhetsformer - studiecirkelar, kulturprogram och annan folkbildningsverksamhet

Eventuella framtida beslut om att inte fördela medel till religiös verksamhet, kommer i så fall påverka framtida bidragsgivning inom flera studieförbunds verksamheter.

Utredningens rekommendationer

Utredningens resultat visar att det i dagsläget inte framkommer indikationer på brister i studieförbundets tillämpning av HKF 8130:s syfte med bidragsgivningen. Däremot har det uppdagats oegentligheter vad gäller medlemsföreningen Kutub:s verksamhet.

Mot bakgrund av resultatet framställs här två vägval till Kultur-och fritidsförvaltningen att:

- Införa en åtgärdsplan för uppföljning av Ibn Rushd distrikt Stockholm-Uppsalas anordnarskap på kommunal nivå.
- Stänga av studieförbundet Ibn Rushd från bidrag i Huddinge kommun under en viss tid i enlighet med HKF 8130 § 3 Grundbidrag.

Påföljden för Ibn Rushd på kommunal nivå blir vägledande i hur påföljder för samtliga studieförbund ska tillämpas gällande återbetalningar inom kommunen. Därför är det viktigt att beakta likställdhetsprincipen och inte behandla studieförbunden olika. Dock kan det finnas möjlighet att göra olika bedömningar utifrån hur stor procentuell andel av den totala verksamheten i kommunen som respektive studieförbunds krävs att återbetala bidrag för, samt till vilket grad oegentligheterna varit systematiska. Ibn Rushds distriktsstyrelse ska besluta om huruvida Kutub ska utelutats som medlemsförening eller om studieförbundet ska fortsätta samarbeta med föreningen. I det senare fallet kommer Kutub få en straffperiod på 6 månader då ingen rapportering av timmar får ske samt att de tillsammans med Ibn Rushd ska anta en handlingsplan där verksamheten följs upp på en mer noggrann nivå.

I och med utredningens slutsatser och Folkbildningsrådets utökade granskning inleder kultur-och fritidsförvaltningen även en utredning av resterande studieförbunds resultat av den utökade särskilda kontrollen. Detta kommer att ta vid under handläggningsperioden för grundbidraget 2021, vilken påbörjas i slutet på februari. Under handläggningen kommer samtliga studieförbund att kontaktas för att ge förvaltningen information om vad som framkommit i granskningen gällande verksamheten i Huddinge kommun, varpå åtgärder vidtas.

Förvaltningen bör i sin fortsatta utredning beakta Folkbildningsrådets fördjupade granskningsrapport vilken ska inlämnas den 15 april till regeringen och som redovisar de åtgärder och återbetalningar som kommer att krävas från samtliga studieförbund.

Framtidsutblick

Diskussioner om tillförlitligheten i systemet och vad folkbildningen egentligen består av har förts under flera år. I föl ledde diskussionerna till att studieförbundets verksamhet och bidragssystemet som möjliggör densamma sattes under lupp från både regeringen, bidragsgivare, media och samhällsdebattörer. Flera bidragsgivare har angett att de ser behov av att förstärka

och framförallt förtydliga interna riktlinjer och uppföljning gällande bidragsgivning till följd av de nya utmaningar som bidragsgivningen och framför allt studieförbunden står inför. Detta gäller även Huddinge, som för närvarande genomför en bidragsöversyn.

Kultur- och fritidsnämnden gav i verksamhetsplanen för 2020 förvaltningen i uppdrag att göra en djupgående översyn över de två nuvarande bidragsreglementen *Regler för föreningsbidrag med mera* i Huddinge kommun HKF 8020, antogs av kommunfullmäktige 1992, och *Regler för kommunens bidrag till studieförbundens lokala organisationer* HKF 8130, antogs av kommunfullmäktige 2004. Som en del av bidragsöversynen ska förvaltningen ta fram tydliga rutiner och riktlinjer för kontinuerlig uppföljning och kontroll av utbetalda bidrag, samt rutiner för stickprovskontroller i syfte att säkerställa att dessa sker systematiskt och kontinuerligt. Förvaltningen gavs även i uppdrag att inom ramen för bidragsöversynen ta fram en plan för att säkerställa att föreningar och studieförbund som erhåller bidrag aktivt arbetar utifrån barnkonventionen, demokratikriteriet och utifrån övriga grundläggande värderingar såsom jämställdhet, jämlikhet, allas lika värde och att alla ska kunna vara med. Förvaltningens arbete med bidragsöversynen pågår till följd av ändrade direktiv och därmed omnämns i förvaltningens arbetsplan för 2021.

Region Stockholm tar nu fram en folkbildningsstrategi i syfte att synliggöra och stärka folkbildningens roll i utvecklingsarbetet i Stockholmsregionen samt lyfta fram hur folkbildningen kan bidra till en god livsmiljö för regionens invånare. Strategin utgår från de fyra framtagna insatsområdena: stärka och utveckla demokratin, bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet samt det egna skapandet, främja kunskap och bildning samt utjämna utbildningsklyftor och utveckla arbetet för hållbar utveckling och är tänkt att fungera som ett vägledande dokument för regionen, studieförbunden, folkhögskolorna och kommunerna i länet. Utöver de övergripande målbeskrivningarna kommer strategin peka på värdet av samsyn mellan stat, region och kommunal nivå, vikten av kvalitetsbaserad uppföljning och förstärkt dialog mellan de olika nivåerna. Strategin kommer att gå på remiss under våren 2021.

Kulturnämnden Region Stockholm har gett kulturförvaltningen i uppdrag att genomföra en översyn av möjligheten till ökade kvalitativa bedömningsgrunder i stödet till studieförbundens distriktsorganisationer i Region Stockholm.

Kulturförvaltningen avser därför att under våren 2021 tillsätta en utredning i syfte att undersöka hur de kvalitativa grunderna för bedömningen i bidragsgivningen skulle kunna öka, samt lämna rekommendationer om en framtida regional fördelningsmodell för Region Stockholm.¹⁷

Regeringen avser ta fram ett nytt demokrativillkor för statliga bidrag till civilsamhället. Under 2019 tillsattes en utredning (SOU 2019:35) som lämnar förslag till ett förtydligt och enhetligt demokrativillkor för den statliga bidragsgivningen till civilsamhällets organisationer. Utredningen tog även fram en vägledning som ska stödja handläggare på statliga och kommunala

¹⁷ e-post 200506 och 210201

förvaltningsmyndigheter i tillämpningen av demokrativillkoret. Demokrativillkorsutredningen har varit ute på remiss. Under 2020 tillsattes ytterligare en utredning om personuppgiftsbehandling i ärenden om stöd till det civila samhället då ett demokrativillkor som ställer krav på till exempel företrädares beteende kan innebära att organisationer och myndigheter måste behandla känsliga personuppgifter. Utredningen ska även analysera och ta ställning till inrättande av en stödfunktion som ska kunna bistå myndigheter i att göra fördjupade granskningar av en bidragssökande organisation eller annan offentligt finansierad verksamhet. Den senare utredningen ska redovisas senast den 31 december 2021.

Slutord

Studieförbundens verksamhet har under lång tid möjliggjort att människor inkluderas i det sociala livet. De skapar mötesplatser som både bidrar till social sammanhållning och till öppen och fri diskussion. Verksamheten stöttar människors handlingskraft, fyller utbildnings- och bildningsbehov i samhället och ger tillgång till kulturlivet.¹⁸ I Huddinge står studieförbunden tillsammans för en stor del av kommuninvånarnas möjligheter till bildning, friluftsliv- och kulturupplevelser under sin fritid och 2019 hade de 10 lokala studieförbunden över 8000 deltagare.¹⁹ Det är till följd av dess roll i samhället som bidragsgivare stödjer verksamheten, därför är det av stor betydelse att säkerställa att medel används på rätt sätt. Vilket är ett arbete som bör inkludera med studieförbunden för att uppnå nyttan.

Folkbildningsrådets utökade granskning av studieförbunden kommer ge upphov till ett led av återbetalningar till kommuner, regioner och stat från flera studieförbund. Hur återbetalningarna kommer påverka båda studieförbundens verksamhet framöver och bidragsgivningen till studieförbunden är i dagsläget oklart. Givet det arbete bidragsgivare som omnämnd i denna utredning genomför den kommande tiden kan det med stor sannolikhet ske flera förändringar i formerna för bidragsgivning på såväl kommunal, regional som statlig nivå de kommande åren.

¹⁸ www.folkbildningsrådet.se, Folkbildningens betydelse i samhället, 2019

¹⁹ *Studietimmar per län/kommun 2019*, Statistiska centralbyrån, Statistik studieförbund,